

Іван ГОЦАЛЮК, 1933, м. Житомир, Україна

СМЕРТНО ПОКАРАНИЙ ЗА... СУМЛІННЯ

Нечестиві прислужники встановленої більшовиками після жовтня 1917 року тоталітарної влади на великих теренах Російської імперії в ранньому дитинстві, на четвертому році життя забрали в мене батька, 56-річного селянина Гоцалюка Андрія Семеновича й осиротили з чотирма малолітніми сестрами. Цього трагічного удару по нашій долі завдали 27 жовтня 1937 року, позначеного «великою чисткою» «ворогів народу» в тодішньому Союзі Радянських Соціалістичних Республік.

Того осіннього дня до нашої непоказної, сірої, дерев'яної хати безцеремонно зайшли двоє в енкаведистській формі та один в цивільному одязі. На ту хвилину мій, овдовілий два роки тому батько повернувся з нічного сторожування на колгоспному льонопункті і, подоївши корову-годувальницю нашої сім'ї, взявся порядкувати біля розпаленої печі. Йому пособляла восьмирічна донька Галя, а я на широкій, вимурованій батьком, печі з сірим котиком чекав сніданку. Дві старші мої сестри, чотирнадцятирічна Марія і дванадцятирічна Антоніна, пішли збирати пізню городину.

Не привітавшись, той місцевий активіст тодішнього сталінського режиму наказав схвильованому такою несподіваною появою цих непроханих «гостей» батьку:

– Збирайся. Андрію, в дорогу! Тебе заарештовано!

Службисти-енкаведисти не зачекали, поки батько – статечний чоловік – надягне куртку, випхнули його з хати і повели на дорогу, де стояла автомашинка із закритим кузовом. Я зліз з теплої печі і пішов за сестричкою Галею, яка в легкій полотняній сорочечці, босоніж вибігла надвір, побігла за тими енкаведистами і жалібно кричала:

– Куди забираєте нашого батечка! Відпустіть нам тата! У нас немає матері! Хто нас доглядатиме, захищатиме?

Ті слуги більшовицького тоталітарного режиму байдуже поставилися до благань і ридань моєї малолітньої сестрички, запхнули сивочолого батька п'яти дітей в автобудку і повезли в Овруч. Ми обоє з плачем повернулися до своєї хати і не знали, що робити, як бути в тій складній ситуації. І старші сестри Марія й Антоніна впали в розпач, коли повернулися з поля і дізналися, що енкаведисти заарештували й повезли в Овруч батька.

Ми всі стали на коліна і молитовно попросили Бога, щоб він повернув батька.

Минали дні, місяці, а наш батько не повертався додому. Дядько Устим Старовойт – троюрідний брат нашої матері, передав з Овруча через свою дружину Олену, рідну сестру нашого батька, що Андрія Гоцалюка репресовано на багато років. Ми, осиротілі діти, zostалися з клопотами і роботами для дорослих та з журливими спогадами про батьків. Наше життя ускладнилося ще й від того, що настрахані масовими репресіями людей в 37-38 роках минулого століття (тоді в нашому селі Покалеві енкаведисти захопили і відправили в невість два десятки чоловік) односельці ставилися до нас, дітей арештанта, обережно, а кілька сусідів не дозволяли своїм синочкам гратися і товаришувати зі мною. Нас перевідувала тільки бабуся Федося, мати нашого батька, яка жила з сім'єю тітки Олени. Вона приносила нам щось поїсти. Бабуся врятувала мене від загибелі, коли холодної осінньої пори я сам залишився сидіти на добряче нагрітій печі із закритим комином, бо сестри Марія й Антоніна вийшли заготовляти дрова з садовини. Тоді я дуже вчадів. Зайшовши до хати, сестра Марія застала мене непритомним. Вона схопила мене на руки, хутко вибігла надвір і бігцем занесла до хати дядька Михайла, в якій на той час була бабуся Федося. Вона оживила мене теплими примочками до голови і грудей.

Десь з п'яти років став ходити до гурту статечних чоловіків, які у вихідні і святкові дні збиралися на нашій Шляховій вулиці біля обійстя австрійця Йогана Трика. Якось один сивочолий дядечко звернув увагу на мою присутність і запитав:

– Чий ти, хлопчику?

– Гоцалюка Андрія.

– Добрий, розсудливий був чоловік. Не розумію, чому вас осиротили, – зітхнув поважний чоловік.

Повернувшись з тієї бесіди, я запитав сестру Марію: чи знає вона чому енкаведисти заарештували і кудись запроторили нашого батька.

– Не знаю, – відповіла засмучена сестра. – Очевидно, за доносом якогось заздрісника. Думаю тому, що, коли утвердилась радянська влада, батько з дозволу місцевих органів поселив свою велику сім'ю на частині панської садиби. Коли освоївся на роботі в Покалівській волості, то забрав з родинного села Борки Володимир-Волинського повіту, свою першу дружину, вже похилого віку батька й матір та іще недорослих сестру Олену і брата Михайла. І утримував їх до змужніння.

А бабуся Федося згадувала, що перша дружина її найстаршого сина Андрія, нашого батька, народила дочку Євдокію, але сама мала слабе здоров'я і прожила недовго.

Батько оженився на молодій, високій, дорідній жінці Акуліні Старовойт, наречений якої загинув у громадянську війну, і вона у ті складні роки наймитувала в багатих людей. Він не сприйняв пересторогу сестри Олени, яка не хотіла, щоб наймичка була її братовою. Батько нажив з другою дружиною, моєю матір'ю, четверо дітей: три дочки – Марію, Антоніну і Галину та мене – сина Івана.

Старша сестра Маруся (саме так називали її в сім'ї і селі) повідала того голодного 33-го року мене, єдиного сина, і батьки, і старші сестри уважно доглядали й берегли. І зізналася у великій провині. Коли одного дня

батьки, йдучи на роботу, доручили їй доглядати мене, однорічника, вона гуцала мене, сидячи на краю печі.

– Коли підкинула зависоко, ти вислизнув з моїх рук. Якось встигла схопити твою ліву руку і праву ногу, коли ти падав додолу, і врятувати від загибелі, – розказала Марія і, зітхнувши, продовжила своє зізнання: – Ти верескливо заплакав. Всіляко старалася тебе заспокоїти і не змогла. Коли мати прийшла з роботи, то подумала, що ти голодний і спробувала нагодувати тебе своїм молоком. Але ти не брав до свого ротика соска її грудей, все плакав і плакав. Зізналася в скоєному тільки наступного дня. Бо бачила як ти страдаєш. Мати зрозуміла, що в тебе пошкоджена спина. Вона запрягла коня у воза і повезла тебе в далеке село Прибитки до знаного у тій окрузі народного зцілителя. Він виявив звихнення у твоєму хребті, виправив його. Обережно поклав тебе на рівну, застелену тонкою тканиною дощечку, обв'язав з нею твоє тіло і наказав у такому стані тримати тебе не менше трьох місяців. Мені було боляче дивитися, як ти страждаєш. Батьки дотрималися порад костоправа. Але ти, Іванку, у півторарічному віці не міг самостійно ходити. Ми по черзі водили тебе, тримаючи за руки. Батько змайстрував для тебе візочка-тренажера, – розказала Маруся і запитала: – А тепер не болять у тебе спина?».

Заспокоїв її: «Не болять. Почуваюся нормально». І запитав: «Чому так рано померла наша мати, що я не запам'ятав її живою?».

– Наша матуся вдалася високою, дужою, сміливою. В заміжжі виконувала й чоловічу роботу: заготовляла й возила дрова, орала і засівала поле, косила траву.

На моє зауваження: «Невже батько не справлявся з такими роботами?» старша сестра пояснила:

– Нашого грамотного батька залучали повсякчас на відповідальні посади. Коли після революції нововладці переформували великий Овруцький повіт і створили Словечанський район, батька запросили до

праці в земельному відділі Словечанської райради. А від Покалева до Словечного вісімнадцять кілометрів. Батько мусив майже щодня долати ту дорогу. Коли на коні, а коли й пішки. Як об'єднали селян Покалева в колгосп, тато згодився працювати в ньому бухгалтером. При мені порадував матір: «Вже щодня буду з тобою і дітьми». А мама стала слабувати. В неї розболілася права нога, яку норовистий кінь сильно вдарив копитом. Їй не допомагали настоянки і мазі, які тато виготовляв за порадами знаючих людей з лікарських трав, бджолиної перги і меду (він тримав пасіку). На її ушкодженій нозі утворилася гнойова рана. Мама злягла на обладнаному для неї біля печі тапчані, промучилася на ньому кілька місяців і померла навесні тридцять п'ятого року. Батько залишив колгоспну бухгалтерію і, щоб була можливість доглядати нас, ще малих, й вести домашнє господарство, став сторожем на збудованому коло нашої садиби колгоспному льонопункті.

З того часу в моїй пам'яті збереглося кілька епізодів життя з нашим, вже овдовілим, бородатим батьком. Запам'яталося як він пригощав мене і Галю випеченими його руками пирогами з квасолею, як сам доїв корову і припрошував мене, як казали сестри, рахітика, випити свіженького, ще теплого молока для оздоровлення. На швейній, з ручним приводом машинці пошив мені полотняні штанці, у них я бігав на прогулянки по вулиці.

У святкові дні, зимової пори батько підсідав до нас на піч, розповідав казки, легенди і про цікаві події, випадки, які траплялися в його житті. Нерідко батько жалкував, що в нашому гурті немає дочки Євдокії від першої дружини. Вона на той час після закінчення медичного училища працювала медсестрою в райлікарні сьогодні сумнозвісного Чорнобиля.

Тієї непростої пори він потішав нас веселими піснями. Бувало співав й ось таку тужливу: «Глухой неведомой тропюю, Сибирской дальней стороной бежал бродяга с Сахалина, бежал он с каторги домой».

Коли репресували батька, то сестри думали, що його запроторили в ту Сибірську долину, і там, в глухій тайзі він страждає так, як той оспіваний бродяга, та все ж повернеться з каторги.

Та в дійсності наш батечко прожив після дня арешту тільки вісімнадцять діб. Його розстріляли без суду, за постановою наркома внутрішніх справ і прокурора тодішнього СРСР 15 листопада 1937 року в Житомирі. Бо слідчий Овруцького райвідділу НКВС Новицький звинуватив батька у злочинах, передбачених людиновигубною статтею 54/10 тодішнього Кримінального кодексу УРСР. Умотивував такий присуд письмовим доносом в райвідділ НКВС жителя села Покалів Никона Старовойта про «підривну діяльність» Гоцалюка А.С. Цей односельчанин – троюрідний брат нашої матері, після суперечки приписав батькові: «Гоцалюк А.С. приймає підозрілих незнайомців, очевидно, посланців з буржуазної Польщі. Там живе його рідний брат Петро. І сам Гоцалюк настроює людей проти радянської влади». Никон Старовойт залучив ще й дільничного міліціонера до письмового підтвердження того доносу.

Про причини і обставини страти батька дізнався з оформленої на нього репресивними органами справи, яку облуправління СБУ разом з раніше секретними матеріалами кадебістських органів за незалежності України передало в обласний державний архів. У цій справі зазначено, що мого батька страчено 15 листопада 1937 року в Житомирі о 23 годині 50 хвилин. За «хрущовської відлиги» Верховний суд УРСР постановою від 28 квітня 1962 року реабілітував Гоцалюка Андрія Семеновича, 1881 року народження, помертвено, за відсутністю складу злочину.

Мені, сестрам полегшало на душі від того, що з батька знято те страшне клеймо. Воно ускладнювало й наше життя.

